

Radnik Ernsta Jüngera

„Epoha njemačke poslijeratne književnosti postat će prošlošću tek kad postane općenito očiglednim da ju je kroz četrdeset godina nadvisivalo Jüngerovo djelo.“¹ Ove riječi, kojima je Botho Strauß započeo svoj prilog zborniku objavljenom u čast stote obljetnice njemačkog pisca Ernsta Jüngera, danas malo koga iznenađuju i zacijelo više ne izazivaju zgražanje. Međutim, nije uvijek bilo tako. Ernst Jünger (29. ožujka 1895. – 17. veljače 1998.) dugo je bio prešućivan i osporavan autor, čije se opsežno djelo običavalo apsolvirati ispraznom ali svagda učinkovitom kvalifikacijom „kontroverzno“. Za to je, istini za volju, bilo dosta povoda. Jünger, angažirani sudionik prvoga svjetskog rata, u kojem je bio višestruko ranjavan i odlikovan, po njegovu se završetku u književnim i publicističkim krugovima istaknuo prvenstveno svojim ratnim dnevnicima, ali i brojnim člancima i ogleđima kojima je ubrzo postao jednom od čelnih figura poslijeratnog njemačkog nacionalizma i antidemokratski usmjerene „konzervativne revolucije“.² U njegovim napisima iz tog vremena prevladava strastveno nastojanje da se iskustvo rata cijeloj generaciji ponudi kao izvor nadahnuća za predstojeću revolucionarnu borbu protiv dotrajalog građanskog svijeta apstraktnog liberalizma i duha trgovine koji njime vlada: „Rat je naš otac, on nas je u usijanom krilu rovova rodio kao novi naraštaj i mi to naše podrijetlo priznajemo s ponosom. Stoga i naša vrednovanja trebaju biti herojska i trebaju biti vrednovanja ratnika, a ne ona kramara, koji bi svijet htjeli mjeriti svojom mjerom.“³

Jüngerovi rani, žestokom i silovitom retorikom izrečeni manifesti nacionalizma vođeni su beskompromisnim duhom nijekanja i neskrivenom radošću razaranja: „Mi nacionalisti ne vjerujem ni u kakvu istinu. Ne vjerujemo ni u kakav opći moral. Ne vjerujem ni u kakvo čovječanstvo kao kolektivno biće sa središnjom sviješću i jedinstvenim pravom. Mnogo više vjerujemo u oštriju uvjetovanost istine, prava i morala vremenom, prostorom i krvlju. Vjerujemo u vrijednost onoga posebnog.“⁴ Tek na rubu ovako otvorena i ocrтана vidokruga pušta autor naslutiti i cilj kojem bi to nijekanje i razaranja trebali voditi, ostavljajući ga najčešće u mutnoj neodređenosti i maglovito ga nagovještavajući kao bliženje i pristupanje onom „elementarnom“:

¹ Botho Strauß: Refrain einer tieferen Aufklärung. U: *Magie der Heiterkeit. Ernst Jünger zum Hundertsten*. Herausgegeben von Günter Figal und Heimo Schwilk. Stuttgart 1995, 323.

² Iz obilja odnosne literature može se ovdje uputiti na kompetentan i uravnotežen prikaz Kurta Sontheimera: *Antidemokratisches Denken in der Weimarer Republik*. München 1962.

³ Ernst Jünger: Vorwort. U: Friedrich Georg Jünger: *Der Aufmarsch des Nationalismus*. Herausgegeben und eingeleitet von Ernst Jünger. Leipzig 1926, XI.

⁴ Ernst Jünger: Das Sonderrecht des Nationalismus. U: *Publizistik* 1926, 280.

„Stremimo onom elementarnom, koje nam je u paklenim grotlima rata nakon duga vremena ponovno postalo vidljivim. Nećemo se zaustaviti nigdje gdje nam put nije utro plameni jezik, gdje bacač plamena nije onim ništa izveo veliko očišćenje. Zato jer smo pravi, istinski i nesmiljeni neprijatelji građanina, njegovo nas raspadanje raduje. Mi nismo građani. Mi smo sinovi ratova i građanskih ratova, i tek kad bude pometeno sve ovo, ovaj igrokaz krugova koji kruže u praznom, moći će se razviti ono što u nama još ima od prirode, od elementarnog, od prave divljine, od sposobnosti za zbiljsko rađanje krvlju i sjemenom. Tek tada će biti dana mogućnost novih formi.“⁵

Ti rani programski tekstovi, u kojima, kao i u pojedinim dijelovima spisa *Pustolovino srce*, snažno izbija protudemokratsko temeljno držanje, izrečeno gotovo barbarskim tonom bezuvjetnog slavljenja rata i uništenja svega građanskog, bili su i ostali glavnim razlogom za snažnu kritiku, često i potpuno osporavanje i odbacivanje cjelokupnog Jüngerova djela. Rijetko se vidjela i prihvaćala činjenica da Jünger već početkom tridesetih godina napušta svaki neposredan publicistički angažman i naglašeno se distancira od suvremene političke zbilje. Revolucionarni nacionalizam u njegovu djelu postupno ustupa mjesto refleksiji, smirenoj analizi i svestranoj deskripciji fenomena i spleta njihovih uzajamnih odnosa. Obzor promatranja širi se i nastoji obuhvatiti cjelinu bića. U djelu postupno jača i konačno prevladava „hladna, sebe sama čuvajuća distanca, koja se uvijek iznova pogrešno razumije kao bezosjećajnost, a koja ga kao autora osposobljuje za onaj *teleskopski pogled* kojim mu uspijeva blisku perspektivu koja stoji pod dominacijom emocionalnoga proširiti u ono fenomenalno“⁶. Zajedno s tom bitnom promjenom svojega temeljnog stava i ugođaja Jünger se odlučno distancira od Hitlera i nacionalsocijalizma, štoviše otvoreno se suprotstavlja toj radikalnoj političkoj opciji s kojom je ranije barem do neke mjere bio simpatizirao. Najvažnija su djela iz tog prijelaznog razdoblja *Totalna mobilizacija* (1930.) i *Radnik* (1932.). U njima izložene osnovne crte analize svijeta moderne tehnike ostale su, unatoč svim kasnijim razvijanjima i preinakama, mjerodavnima i za Jüngerovo kasnije djelo.

Nakon drugog svjetskog rata i prestanka zabrane objavljivanja, kojoj je u sklopu procesa denacifikacije bio podvrgnut od strane savezničke uprave, Jünger iz godine u godinu polako gradi i učvršćuje ugled značajnog i utjecajnog njemačkog i europskog pisca. Pritom su osobito veliku

⁵ Ernst Jünger: Vorwort. U: Friedrich Georg Jünger: *Der Aufmarsch des Nationalismus*, XI.

⁶ Heimo Schwilk: Ernst Jünger. *Ein Jahrhundertleben. Die Biografie*. München 2007, 109.

ulogu odigrale obje verzije prije rata objavljene knjige *Pustolovno srce* (1929. i 1938.) te roman *Na mramornim liticama* (1939.), općenito prepoznat kao jasan znak autorova oštrog protivljenja nacističkoj diktaturi i potvrda njegove tadašnje „unutarnje emigracije“. Dnevnički zapisi iz drugoga svjetskog rata objavljeni pod naslovom *Zračnja* (1949.) dokumentiraju Jüngerovo snažnije otvaranje spram problema „vjere“ i izgradnju svojevrsne „nove teologije“. Nakon utopijskog romana *Heliopolis* (1949.), prožetog teološkim motivima, slijedio je pedesetih godina niz manjih filozofijsko-povijesnih ogleda, djelomice zamišljenih kao izravno nastavljanje *Radnika*. Od 1959. do 1970. Jünger zajedno s rumunjskim povjesničarom i filozofom religije Mircea Eliadeom izdaje diljem Europe čitan i utjecajan časopis *Antaios*. Glavnim kasnim djelom mogu se smatrati dnevnički zapisi objavljeni pod naslovom *Sedamdesete raznesene vjetrom* (1980./81.), koji obuhvaćaju razdoblje od 1965. do 1996. godine i konačno učvršćuju njegov ugled najpućenijeg i ujedno najintrigantnijeg svjedoka dvadesetog stoljeća. Posljednjim većim djelom *Škare* (1990.), u kojem je sabrao osnove svoje nove teologije, pobudio je široko zanimanje, uz ostalo i pape Ivana Pavla II. Tek nakon smrti obznanjeno je da se dvije godine ranije, u starosti od 101. godine, vjerski obratio i stupio u okrilje katoličke crkve.

S obzirom na razmjerno kasnu neupitno široku recepciju, jednako kao i na golem opseg i tematsku mnogostranost Jüngerova djela, ne začuđuje činjenica da knjigu *Radnik*, koja je u vrijeme objavljivanja izazvala snažno zanimanje i rasprave, usporedive samo s onima što su uslijedile nakon izlaska Spenglerove *Propasti Zapada* (1918.-1922.), danas nije osobito prisno poznata čak ni znalcima i poštovateljima njegova djela. Tamo izložena analiza i deskripcija osnovnih crta razdoblja moderne, vođena neskriveno univerzalnom filozofijskom nakanom, uglavnom se izričito ili prešutno smatra prevladanom i nadmašenom, a Jüngerova suvremenost i aktualnost traži se prije svega u tematskoj raznolikosti i često fluidnom više-perspektivizmu njegovih kasnijih ogleda, u kojima se s više ili manje prava prepoznaje najava danas široko rasprostranjene misaono neobvezne post-moderne.

No, čini se da ima mnogo razloga vjerovati kako spoznajni potencijali sadržani u analizama *Radnika* nisu ni do danas ni približno iscrpljeni. Kako je već rečeno, prvi neposredni odjek knjige bio je sličan onom Spenglerova glavnog djela. Kao i tamo, i ovdje su se najznačajniji zagovornici tako zvane konzervativne revolucije i u njenom okviru vršene kritike kulture osjetili razočaranima, štoviše izdanima jednoznačno afirmativnim odnosom obaju autora spram moderne i prije svega tehnike kao njezina bitnog određenja. Činilo im se da je u njihovu

„herojskom realizmu“ cjelokupna tradicija kulture, zajedno sa svim njezinim temeljnim vrednotama, nepovratno iščezla i ostala zauvijek pokopana. I dok se Spengler već spisom *Čovjek i tehnika* (1931.) u velikoj mjeri distancirao od futurističkog zanosa svojih ranijih godina, Jüngerov *Radnik* nije ostavljao nikakva prostora kritičkoj distanci spram univerzalnog i totalnog nastupa moderne tehnike. Na poslani primjerak knjige, popraćen posvetom punom štovanja, Spengler je Jüngeru odgovorio uljudnim odbacivanjem: „Suprotstavlja li se navodno umirućem seljaštvu ‚radnika‘, to znači tvorničkog radnika, kao novi tip, udaljuje se od zbilje, a time i od svakog utjecaja na budućnost, koja će ići sasvim drugim putovima.“

Spenglerovo poistovjećenje „radnika“ s tvorničkim radnikom i suprotstavljanje seljaštva tako shvaćenu radniku svjedoči o njegovu potpunom nerazumijevanju smisla Jüngerove knjige i promašaju njezine osnovne intencije. Jer „radnik“ je u Jüngeru ime za čovječanstvo u fazi njegova stupanja u posve novu epohu povijesti svijeta. Kako je sam naglasio u izjavi radiju povodom izlaska knjige, biti radnikom, zastupnikom velikog lika koji stupa u povijest, znači sudjelovati u novom čovječanstvu, koje je sudbinom određeno za vladanje. I u kasnijim napomenama uz *Radnika* Jünger je smatrao potrebnim upozoriti na to da „liku radnika ne odgovara nijedna klasa, nijedan stalež, nijedna nacija, nijedna kultura, nijedna vjera, ako ne ona u materiju“⁷. U prilog tomu dodaje činjenicu da se „s usponom radnika od početaka industrijskog razdoblja do vladajućeg tipa izmijenila i sama riječ ‚radnik‘, i to tako da više ne može biti dovedena u suprotnost spram ‚nerada‘ ili ‚dokolice‘“⁸. Pod „radom“ se dakle ne smije razumijevati tek jedna određena vrsta djelatnosti, već cjelina životnog odnošenja čovječanstva određene povijesne epohe, sustav svih mogućih funkcija u koje ono u toj epohi ulazi: „Radni dan broji dvadeset i četiri sata; tomu nasuprot, razlikovanje radnog i slobodnog vremena ostaje sekundarnim. Čovjek koji napušta svoje radno mjesto time se na udaljuje iz sustava. Štoviše, on ulazi u jednu drugu funkciju, time što postaje primjerice konzumentom, sudionikom u prometu ili primateljem obavijesti. Kretao se u mreži kopnenih, morskih i zračnih putova ili pak u okružju automatskih igara – on ostaje u sustavu.“⁹ Bit tog sustava, kao filozofijski pojmljena svijeta rada, ne može se shvatiti samo ekonomskim kategorijama: „U pogledu na takav igrokaz ekonomska mjerila nisu dovoljna. Tvar što se svjetlucavo prelijeva, u kojoj se rat i mir, grad i selo, dan i noć,

⁷ Ernst Jünger: Adnoten zum „Arbeiter“. U: Ernst Jünger: *Sämtliche Werke*. Band 8. Zweite Abteilung: *Esseys II*. Stuttgart 1981, 353.

⁸ Isto, 361.

⁹ Isto, 362.

užitak i rad, prinuda i sloboda isprepliću na taj način da puke riječi često gube svoj smisao, satkana je iz drukčijih niti.¹⁰

Ima li se sve to uvidu, ne bi trebale čuditi Jüngerove tvrdnje da je „radnik“ uistinu „najmoćniji sin Zemlje“¹¹, da je njegov jezik tehnika¹², a njegov zavičaj svjetska država, koja pak za područje svojeg prostiranja nema nikakav nacionalni teritorij, ma kako velik bio, već jedino samu Zemlju.¹³ Radnik je za Jünger „rođeni neprijatelj ne samo knezova, nego također bogova i polubogova“; on je „sin Zemlje i velikim je Titanima poput Anteja, Prometeja, Atlasa mnogo srodniji nego Heraklu“.¹⁴

Kao što „radnik“ nije tek izraz za ekonomski određenu klasu, stalež ili način čovjekova egzistiranja, nego treba biti shvaćen kao način bitka cjelokupnog čovječanstva u epohi totalno uspostavljene svjetske vladavine tehnike, tako ni „lik“ nije tek njegovo vanjsko određenje i izgled. Izrazom „lik“ Jünger pokušava što točnije označiti unutarnju oblikovnu silu koja bitno određuje radnika, vodi sve njegove djelatnosti i upravlja njima, otprilike ono što je u tradicionalnoj metafizičkoj tradiciji bilo nazivano supstancijalnom formom nekog bića. Na jednome mjestu prepiske vezane uz *Radnika* pojam „lika“ – pojam koji je, kako u svojoj opsežnoj i vrijednoj biografiji tog ratnika, pisca i mislitelja ističe Helmuth Kiesel¹⁵, među nosivim pojmovima njegova mišljenja nedvojbeno središnji, ali ujedno i najneodređeniji i najmanje shvaćen – Jünger sam dovodi u najveću blizinu Leibnizove monade, mnogo više nego Platonove ideje.¹⁶

Na osnovi svega rečenog teško se oteti zaključku da je *Radnik* eminentno filozofijsko djelo. Njegov bitni filozofijski sadržaj nedavno je dobro sažet sljedećim riječima: „Konceptija *Radnika* živi od uvjerenja da se u samom dinamičnom već daje iskusiti mirovanje biti, mirovanje lika. Različiti momenti i aspekti revolucionarnog zbivanja već se sklapaju u jednu jedinstvenu sliku, i sve napetosti, sva iskustva propadanja, razaranja i gubitka orijentacije mogu se svesti na to da novi lik svijeta još nije dospio do punog uobličjenja. U skladu s tim i svijet bi napredujućom uspostavom tehnike morao postajati mirnijim; što manje se tehnika može pojmiti kao sredstvo za

¹⁰ Isto, 363.

¹¹ Isto, 376.

¹² Isto, 381.

¹³ Isto, 387.

¹⁴ Isto, 341.

¹⁵ Helmuth Kiesel: *Ernst Jünger. Die Biographie*. München 2007.

¹⁶ Ernst Jünger: Aus der Korrespondenz zum „Arbeiter“. U: Ernst Jünger: *Sämtliche Werke*. Band 8. Zweite Abteilung: *Esseys II*. Stuttgart 1981. 390.

svrhe koje još potječu iz staroga svijeta, to bi više morao biti saglediv kraj anarhičnog prijelaznog stanja; stare mogućnosti orijentiranja morale bi izbljedjeti i dati prostora novom poretku svijeta.¹⁷ Prihvati li takvo određenje bitnog smisla djela, teško će se osporiti i to da je njegov autor prije svega mislitelj, ma koliko ga se inače shvaćalo prvenstveno kao pisca ili pripovjedača, ponegdje čak i pjesnika. I sam je na diskretan ali dovoljno jasan način dao do znanja da u osnovi smjera tomu da, nadmašivši mišljenje, dosegne krajnje uzvišeno mjesto mudraca¹⁸ i metafizičara¹⁹.

Ustvrdeni filozofijski značaj djela *Radnik* najprije i najbolje pada u oči prosljedi li se očigledan utjecaj koji je na koncepciju, svrhu i sam način izvedbe tog djela izvršila Nietzscheova filozofija. I inače je cijela Jüngerova generacija, bitno određena iskustvom rata, najdublju duhovnu inspiraciju nalazila upravo u tom filozofu, suprotstavljenom svakom pukom akademizmu i usiljenoj školskoj sistematici. Ali zacijelo nigdje kao u Jüngerovu *Radniku* nije Nietzsche prisutan tako duboko i intenzivno, nigdje se njegov utjecaj ne provlači sve do u jedva zamjetne potankosti stila, jezičnog duktusa i izbora riječi.²⁰ Nietzscheova djela na Jüngera su presudno utjecala veoma rano. S njima se susreo i intenzivno bavio već kao učenik, prije svega s ranim filozofovim spisom *Rođenje tragedije iz duha muzike*. No, taj utjecaj nije ostao ograničen samo na Jüngerovo rano djelo, već određuje i ostale njegove spise, u svakom slučaju one do konca pedesetih godina. To osobito vrijedi za filozofovu misao o neizbježnom nadolasku europskog nihilizma, u sučeljavanju s kojom se bez teškoća dade prepoznati jedna od vodećih tema cjelokupnog Jüngerova duhovnog nastojanja.

Pojednostavljeno rečeno, Jüngerova recepcija Nietzschea može se razlučiti u tri osnovne faze. U prvoj su osnovni stavovi filozofa shvaćeni i protumačeni prvenstveno biologistički i vitalistički, da bi zatim bili preuzeti u vlastito djelo s malo ili nimalo kritičke refleksije. Neki od glavnih likova Jüngerovih ranih spisa jasno pokazuju svojstva od Nietzschea preuzetog neobuzdanog životnog poriva, nekolebljive snage volje i fatalističkog temeljnog stava, jedinstvo kojih se prikazuje kao zadnja instanca „herojskog“ suprotstavljanja nezaustavljivoj građanskoj

¹⁷ Günter Figal: Nochmals über die Linie. U: *Magie der Heiterkeit. Ernst Jünger zum Hundertsten*, 30.

¹⁸ Ernst Jünger: Adnoten zum „Arbeiter“, str. 346: „Ideal je mišljenja da se misli neposredno, kao nekim čarolijom, preinače u čin. To razlikuje mislitelja od mudraca, koji zna da misli imaju vrijeme i da i one koje ne nalaze nikakav odjek nisu izgubljene.“

¹⁹ Isto, 343: „Često se žalilo nad tim da pogled na cjelinu postaje sve težim. Metafizika mora postati luksuzom tamo gdje je mišljenje rad.“

²⁰ Za sljedeće usp. Reinhard Wilczek: *Nihilistische Lektüre des Zeitalters. Ernst Jüngers Nietzsche-Rezeption*. Wissenschaftlicher Verlag. Trier 1999.

dekadenciji. I rani ratni dnevnicu, kao i njima pripadna esejistika, gotovo do manirizma dovedenim patetičnim stilom pripisuju ratniku sva ključna svojstva Nietzscheova „nadčovjeka“, rat stiliziraju kao „veliku igru“ u kojoj su na kocki bitak i nebitak, a bojno polje prikazuju kao „mjesto plesa smrti“. Jünger u masovnim klaonicama svjetskoga rata neposredno doživljava dramatičnu zbilju Nietzscheova proroštva o „nadolasku nihilizma“, kao i njegove vizije barbarskog „nadčovjeka“, koji bi za sobom trebao ostaviti cjelokupan građanski moral i trgovačke vrednote te jedini mogao čovječanstvo na umoru izbaviti iz bezdane agonije.

U drugoj fazi recepcije – izvedenoj prije svega u *Radniku* – Jünger nihilizam nalazi do kraja ozbiljenim i ujedno pozitivno prevladanim u liku „radnika“ kao mjerodavnog čovjeka moderne, koji na osnovi svoje posvemašnje tehničke nadmoći, kao i svojeg poriva za pustolovinom, za opasnim življenjem, a prije svega za moći, sada nastupa kao gospodar i vladar novog poretka povijesti.

U trećoj je fazi primjetno Jüngerovo postupno distanciranje od „radnika“ i njegova svijeta. Autor tu nastupa manje kao metafizičar, a više kao pažljiv promatrač i analitičar različitih pojava nihilizma. Postaje sve kritičnijim spram neljudskih svojstava tehnicizma moći, djelomice i pod utjecajem rastuće svijesti o vlastitim ranijim političkim zabudama i promašaju slijepog oduševljenja bezuvjetnošću i totalnošću političke vladavine nacionalsocijalizma. Ipak, i tu se još mogu sresti jasni znakovi Nietzscheove prisutnosti, ponajprije u naglašenom individualizmu i sklonosti distanciranju te artificijelnom i manirističkom stiliziranju sama sebe. Jünger sad nihilizam prepoznaje kao pravi i najdublji izvor velike nesreće ljudstva, a rat i iz njega nastajući totalni svijet rada samo kao jedno od bitnih očitovanja nihilizma, a ne više kao sredstvo njegova pročišćenja i prevladavanja. Nakon spisa *Na zidu vremena* (1959.) tema nihilizma za Jüngera je na neki način zaključena. Međutim, Nietzsche mu i dalje ostaje bitnim sugovornikom, premda ne više onim od kojeg očekuje konačna rješenja i odgovore. Njih sada traži prije svega na izvorima kršćanske i druge religijske misli, dijelom i mistike.

Još u lipnju 1994. Jünger u svojem dnevniku primjećuje da njegov *Radnik* „spada među knjige koje se više kritiziraju nego čitaju“ te u nastavku kao jedinog od istinskih korifeja koji je knjigu uzeo ozbiljno i temeljito joj se posvetio izdvaja Martina Heideggera.²¹ To čini s pravom. Heidegger doista ubrzo nakon izlaska knjige počinje s njezinim intenzivnim studijem i u više je navrata kritički obrađuje u užem krugu slušatelja. U međuvremenu vrijedi kao usuglašen stav da

²¹ Ernst Jünger: *Seibzig verweht V.* Stuttgart 1997, 146 i d.

su mnoge osnovne crte njegove fenomenologijske analize tehnike i određenje njezine biti u mnogom pogledu upravo plod tog dugotrajnog i opetovanog dijaloga s Jüngerovim *Radnikom*. Heideggerov odnos spram Jüngera ovom se prigodom ne može tematizirati, čak niti samo cjelina njegova tumačenja i kritike *Radnika*.²² Naznačimo samo nekoliko bitnih momenata tumačenja.

Prije svega, Heidegger ne ostavlja nimalo sumnje o važnosti autora i djela, kao i o najvišem rangu što im ga pripisuje: „Ernst Jünger nadmašuje sve današnje ‚pjesnike‘ (to znači spisatelje) i ‚mislitelje‘ (to znači filozofijske učenjake) odlučnošću gledanja onog zbiljskog.“²³

Kao drugo, ustvrđuje da se *Radnik* ne da shvatiti čita li se samo kao ekonomska, sociološka, politička, ideologijska ili bilo kakva slična analiza suvremenosti: „Jüngerovi iskazi, koji mogu dati povoda za mnoge, ali većinom nebitne prigovore, od samog se početka kreću na razini koja nikad nije dostupna na vodilji političkih, crkvenih i svjetonazornih uvjerenja. S tih pozicija može ga se u svako doba naprosto odbaciti, ali tada se nikad ne može znati i vidjeti što to on hoće misliti.“²⁴ Najdublji smisao knjige može se dokučiti samo na putu njezina metafizičkog promišljanja i poimanja: „Ono što Jünger misli pod imenom ‚radnika‘ izuzeto je od svakog samo staleškog i narodnosnog vrednovanja. ‚Rad‘ i ‚radnik‘ metafizički su pojmovi.“²⁵

Treće, metafizika na kojoj *Radnik* počiva i iz koje se jedino primjereno može shvatiti bitni smisao tog djela nije naprosto metafizika uopće, već povijesno strogo određena novovjekovna metafizika, još određenije ona Nietzscheova: „*Radnik* Ernsta Jüngera je metafizika pravo shvaćenog, to znači od svih ‚građanskih‘ predodžbi očišćenog imperijalnog ‚komunizma‘, izvedena na osnovi temeljnog stava Nietzscheove metafizike.“²⁶

²² Usp. Volker Droste: *Ernst Jünger: „Der Arbeiter“*. Studien zu seiner Metaphysik. Göppingen 1981; Günter Figal: Der metaphysische Charakter der Moderne. Ernst Jüngers Schrift *Über die Linie* (1950) und Martin Heideggers Kritik *Über „Die Linie“*. U: Hans-Harald Müller und Harro Segeberg (Hrsg.): *Ernst Jünger im 20. Jahrhundert*. München 1995, 181-197; Günter Figal: Nochmals Über die Linie. U: *Magie der Heiterkeit. Ernst Jünger zum Hundertsten*, 25-40; Günter Seubold: Martin Heideggers Stellungnahme zu Jüngers „Arbeiter“ im Spiegel seiner Textkritik. U: Friedrich Strack (Hrsg.): *Titan Technik. Ernst und Friedrich Georg Jünger über die technische Zeitalter*. Würzburg 2000, 119-132; Peter Trawny: Heidegger und „Der Arbeiter“. Zu Jüngers metaphysischer Grundstellung. U: Günter Figal und Georg Knapp (Hrsg.): *Verwandschaften (Jünger-Studien, Band 2)*. Tübingen 2003, 74-91.

²³ Martin Heidegger: *Zu Ernst Jünger (Gesamtausgabe, Band 90)*. Herausgegeben von Peter Trawny. Frankfurt am Main 2004, 265.

²⁴ Isto, 226.

²⁵ Isto, 227.

²⁶ Isto, 40. Usp. 278: „‚Rad‘ je trezveno, svaki privid ‚psihologije‘ izbjegavajuće, našem stoljeću primjerenije ime za ‚volju za moć‘. A ljudski ‚zastupnik‘ volje za moć naziva se ‚radnik‘. Ta riječ metafizičko-antropološki znači lik onog ljudstva koje se dovršava u ovladavanju bićem, ljudstva koje je u cjelini i potpuno volja za moć.“ Što se tiče Heideggerova stava o odnosu *Radnika* spram komunizma, čini se da je slično mislio i sam Jünger. Usp. njegov izričaj iz pisma Jean-Michel Palmeru 4. studenog 1968., koje prilaže svojem tri dana kasnije poslanom pismu Heideggeru: „Pod lik radnika može se podvesti cjelokupni marksizam. Strojna tehnika radnikov je ogrtač, ona je i njegov svjetski

Heideggerova oštra, premda načelna kritika Jüngerova i njegova *Radnika* nije predmet ovog pogovora, kao što to nisu ni mnogostruko zapleteni putovi njegova vlastita mišljenja, koje se u otklonu od Jüngerova i *Radnika* upušta u prevladavanje metafizike i volje za moć kao njezina zadnjeg povijesnog uobličjenja. Svrha pogovora dovoljno je polučena uputom da se bitni i cjeloviti smisao knjige promašuje ne uzme li se u obzir činjenica da je njezin značaj prvenstveno filozofijski, a da obzor i vidokrug svih u njoj izloženih konkretnih pojedinačnih analiza i razmatranja čini metafizika volje za moći oslonjena na Nietzschea. Prihvati li se taj stav kao mjerodavno polazište pri čitanju i promišljanju sadržaja knjige, ona nedvojbeno i naše danas, naoko tako složeno i neprozirno, može osvijetliti jednostavnim ali bitnim uvidima i spoznajama.

Damir Barbarić